

OTIORHYNCHUS ARMADILLO, EEN INVASIEVE SNUITKEVER, GEVESTIGD IN NEDERLAND (COLEOPTERA: CURCULIONIDAE)

Theodoor Heijerman & Silvia Hellingman

In 2003 werd de snuitkever *Otiorhynchus apenninus* voor het eerst voor Nederland gemeld. In die bijdrage werd aan het slot de opmerking gemaakt dat het wachten nu is op de volgende *Otiorhynchus*-soort, namelijk *O. armadillo*. Het heeft een paar jaar geduurd, maar nu is het dan zover. Ook deze soort heeft zich in Nederland gevestigd en lijkt zo succesvol, dat aangenomen mag worden dat dit ook een blijvertje is. In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de bekende vangsten tot nog toe en enige informatie over herkenning, voorkomen en ecologie.

INLEIDING

Op 21 en 22 mei 2005 organiseerde de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland de zogenaamde '2000-soortendag'. De 2000 soorten werden niet gehaald en dergelijke dagen worden nu '1000-soortendag' genoemd. Wel werd op zaterdag 21 mei door de eerste auteur één exemplaar verzameld van *O. armadillo* (Rossi, 1792) (fig. 1, 2).

De kever, een mannetje, bevond zich in een sleepmonster genomen in het Koevlak, ten noordoosten van de parkeerplaats aan het begin van de Zeeweg (Amersfoortcoördinaten 101 490). *Otiorhynchus armadillo* vertoont grote gelijkenis met *O. apenninus* Stierlin, 1883. Hoewel uitwendige kenmerken lastig te interpreteren zijn, kon de determinatie bevestigd worden op basis van de aedeagus.

Figuur 1. *Otiorhynchus armadillo*, mannetje. Alle foto's Theodoor Heijerman.
Figure 1. *Otiorhynchus armadillo*, male. All photos Theodoor Heijerman.

Figuur 2. *Otiorynchus armadillo*, vrouwtje.
Figure 2. *Otiorynchus armadillo*, female.

Otiorynchus apenninus werd door Heijerman et al. (2003) voor het eerst voor Nederland gemeld. In dat artikel volgden wij de nomenclatuur zoals voorgesteld door Magnano (2001). Volgens Magnano et al. (in druk) is de correcte naam echter *O. salicicola* Heyden, 1908 en deze naam zullen we hier verder hanteren.

De tweede maal dat *O. armadillo* in Nederland werd waargenomen was in Nieuw-Vennep (Haarlemmermeer, Noord-Holland). Begin juni 2007 stuurde een bewoner van de wijk Getsewoud via een mail gericht aan verschillende personen en instanties een hulproep de wereld in: zijn achtertuin werd geteisterd door de snuitkever *O. salicicola* (Heijerman 2008). De kevers kwamen niet alleen voor in de tuin van deze tuinliefhebber, maar ook in andere tuinen en in het gemeentelijke groen, niet alleen in Getsewoud, maar ook in andere wijken van Nieuw-Vennep. Er hadden inmiddels ook al meer mensen aan de bel getrokken en de kever kwam op de radio, op TV-Noord, er werden brieven verstuurd naar de gemeente, en naast de lokale wijkkrant besteedde

zelfs de Telegraaf aandacht aan het destructieve optreden van *O. salicicola*.

Mede op uitnodiging van genoemde verontruste en gedupeerde tuinbezitter is de eerste auteur op 19 juli 2007 naar Nieuw-Vennep getogen en heeft daar in Getsewoud op diverse locaties, in particuliere tuinen en het openbaar groen, klopmonsters genomen. Veel plantensoorten waren inderdaad aanzienlijk aangetast, met name laurierkers *Prunus laurocerasus*, klimop *Hedera helix* en liguster *Ligustrum*. Naast de veronderstelde boosdoener *O. salicicola*, werd een aantal andere *Otiorynchus*-soorten aangetroffen, waaronder *O. armadillo*. Om een indruk te geven van de aantalsverhoudingen geeft tabel 1 een overzicht van de op 19 juli verzamelde soorten en hun aantallen. Tijdens de ongeveer twee uur durende bemonstering werden meer dan 400 exemplaren geklopt behorende tot zeven *Otiorynchus*-soorten. Het maximum stond tot dan op naam van Dronten, waar eerste auteur op één avond in september 2001, zes *Otiorynchus*-soorten verzamelde van ligusterhagen. In april 2008 bracht de tweede auteur een bezoek aan de wijk om

levende exemplaren te verzamelen ten behoeve van een studie naar de ontwikkeling van *O. armadillo* en *O. salicicola*, en het was wederom mogelijk om binnen korte tijd vele honderden exemplaren van beide soorten te verzamelen.

De derde vondst betrof een exemplaar dat zich al geruime tijd in de collectie van eerste auteur bevond en jaren geleden ontvangen was van Jan Burgers. Het betrof een *Otiorhynchus*-soort die op 3 oktober 1968 verzameld was te Arnhem, door De Gunst. Het exemplaar was (door De Gunst?) gedetermineerd als *O. orbicularis* (Herbst, 1795), maar de kever was tevens voorzien van een etiketje van J. Burgers met de mededeling dat het geen *O. orbicularis* betrof. Dat klopte inderdaad, het bleek een vrouwtje van *O. armadillo*.

Na de ontdekking van het massale voorkomen in Nieuw-Vennep werd de soort steeds vaker gemeld. Hellingman Biocontrole is een bedrijf dat onder meer adviseert op het gebied van biologische bestrijding van allerlei plagen en ontvangt regelmatig exemplaren van *Otiorhynchus*-soorten ter determinatie. Dit jaar was er een duidelijke toename te constateren in de inzendingen, van zowel *O. salicicola* als *O. armadillo*.

HERKENNING

Otiorhynchus armadillo (fig. 3, 4) en *O. salicicola* (fig. 5, 6) lijken vrij veel op elkaar. De soorten zijn op basis van uitwendige kenmerken niet altijd makkelijk van elkaar te onderscheiden, zeker als geen vergelijkingsmateriaal voorhanden is. De verschillenmerken die Frieser (1981) geeft zijn nogal summier. Bij *O. salicicola* zijn de dekschildstrepen 'regelmässig, mit einer Körnchenreihe'; bij *O. armadillo* zijn de dekschildstrepen 'unregelmässig, grossgrubig erweitert. Die Gruben durch flache Brücken getrennt und mit kleinen Haarschuppen gefüllt'. *Otiorhynchus salicicola* is gemiddeld ook wat groter dan *O. armadillo*, namelijk 8-15 mm, ten opzichte van 7-12 mm.

Barclay (2003) geeft een meer gedetailleerde

Soort	Aantal
<i>Otiorhynchus salicicola</i> Heyden, 1908	225
<i>Otiorhynchus crataegi</i> Germar, 1824	62
<i>Otiorhynchus armadillo</i> (Rossi, 1792)	42
<i>Otiorhynchus ovatus</i> (Linnaeus, 1758)	35
<i>Otiorhynchus aurifer</i> (Boheman, 1843)	30
<i>Otiorhynchus sulcatus</i> (Fabricius, 1775)	11
<i>Otiorhynchus rugosostriatus</i> (Goeze, 1777)	1
Totaal	406

Tabel 1. Aantal exemplaren van de *Otiorhynchus*-soorten verzameld op 19 juli 2007 in Nieuw-Vennep, Getsewoud. Table 1. Number of specimens of *Otiorhynchus* species collected on July 19, 2008 at Nieuw-Vennep, Getsewoud.

beschrijving van de uitwendige verschillen tussen beide soorten. De verschillenmerken die hij noemt zijn in onze ogen soms tamelijk subtiel en niet altijd even goed in de praktijk te hanteren. Zo zijn lid 4, 5 en 6 van de antenneflagel bij *O. armadillo* verhoudingsgewijs korter dan bij *O. salicicola*. Dit is inderdaad wel te zien, maar eigenlijk alleen als de antennen van beide soorten naast elkaar onder het binoculair worden bekeken. Als tweede kenmerk noemt Barclay (2003) de lengte van de snuit, gemeten van de inplantingsplaats van de antennen tot aan de achterrand van de ogen, ten opzichte van de breedte. We hebben een aantal metingen verricht maar vonden geen duidelijk verschillen.

Het derde kenmerk betreft de sculptuur en de bekleding van de dekschilden, het enige kenmerk dus, dat Frieser (1981) in zijn sleutel gebruikt. Bij *O. armadillo* zijn de dekschilden duidelijker gerimpeld en met grover gepunteerde dekschildstrepen, waarin zich uitgebreidere inzinkingen bevinden met donzig behaarde plekje. Aan deze haren blijft de pulverachtige substantie (exsudaat) plakken waardoor hiervan opeenhopingen ontstaan. Het exsudaat is okerbruin van kleur en bij verse exemplaren verdeeld over het hele lichaam. De dekschilden zijn bij *O. salicicola* minder gerimpeld, glimmender, en de dekschildstrepen

Figuur 3. *Otiorynchus armadillo*, mannetje.
Figure 3. *Otiorynchus armadillo*, male.

Figuur 4. *Otiorynchus armadillo*, vrouwtje.
Figure 4. *Otiorynchus armadillo*, female.

Figuur 5. *Otiorynchus salicicola*, mannetje.
Figure 5. *Otiorynchus salicicola*, male.

Figuur 6. *Otiorynchus salicicola*, vrouwtje.
Figure 6. *Otiorynchus salicicola*, female.

Figuur 7. *Otiorhynchus armadillo*, detail van elytra.
Figure 7. *Otiorhynchus armadillo*, detail of elytra.

Figuur 8. *Otiorhynchus salicicola*, detail van elytra.
Figure 8. *Otiorhynchus salicicola*, detail of elytra.

zijn fijner en regelmatiger gepuncteerd met een zwavelgeel exsudaat, dat zich vooral bevindt aan de basis van de dekschilden en het halsschild, maar toch homogener verdeeld is vergeleken met *O. armadillo*.

Ten slotte zou bij *O. armadillo* de eerste dekschildstreep zich verbinden met de tweede, terwijl bij *O. salicicola* de eerste dekschildstreep doorloopt tot aan de rand van de dekschilden, om te eindigen in een klein gleufje. Ook dit kenmerk was in de praktijk meestal niet goed te beoordelen (fig. 7, 8).

Beide soorten kunnen na enige oefening op basis van de habitus worden onderscheiden: *O. salicicola* is gemiddeld genomen wat groter en zwaarder gebouwd dan *O. armadillo*. De dekschilden van de mannetjes van beide soorten zijn naar achteren toe enigszins afgevlakt, en dit is duidelijker bij *O. salicicola* dan bij *O. armadillo* (fig. 9, 10). Ook bij de vrouwtjes is er een verschil: bij *O. armadillo* zijn de dekschilden ronder en de schouders zijn duidelijker ontwikkeld en meer afgerond.

De identiteit van de mannetjes kan zeer makkelijk worden vastgesteld op basis van de vorm van het genitaal: de aedeagus van *O. salicicola* (fig. 11) is duidelijk asymmetrisch en loopt uit in een punt;

bij *O. armadillo* (fig. 12) is de top afgerond en de aedeagus vrijwel symmetrisch. We hebben ook de spermatheca van beide soorten vergeleken en aanvankelijk meenden we een constant verschil te zien tussen beide soorten (fig. 13, 14). De vorm van de spermatheca die hier bij *O. armadillo* voorkomt was echter in Zwitserland ook bij *O. salicicola* te vinden (pers. med. Christoph Germann). Vooral nog is de vorm van de spermatheca dus geen bruikbaar kenmerk.

VERSPREIDING

Figuur 15 geeft een overzicht van de verspreiding van *O. armadillo* in Nederland, gebaseerd op onze eigen waarnemingen, aangevuld met de gegevens van eerder genoemde inzendingen. Gezien het feit dat er regelmatig nieuwe vindplaatsen bekend worden, lijkt het erop dat de soort zich in Nederland nog aan het uitbreiden is. Het verspreidingsbeeld zoals nu weergegeven in figuur 15 zal dan ook snel achterhaald zijn.

Otiorhynchus armadillo is inmiddels bekend uit 12 landen in Europa (Alonso-Zarazaga 2007, Magnano et al. in druk): zie figuur 16. Ter vergelijking geeft figuur 17 de verspreiding van *O. salicicola*, die nu van acht landen bekend is.

Figuur 9. *Otiorynchus armadillo*, mannetje, in zijaanzicht.
Figure 9. *Otiorynchus armadillo*, male, lateral view.

Figuur 10. *Otiorynchus salicicola*, mannetje, in zijaanzicht.
Figure 10. *Otiorynchus salicicola*, male, lateral view.

BIOLOGIE

Net als *O. salicicola* is *O. armadillo* een zeer polyfage soort. Dieckmann (1980) merkt al op dat *O. armadillo* in berggebieden zowel op loof- als op naaldbomen voorkomt. Di Marco & Osella (2001) presenteren een lange lijst met voedselplanten waar de soort in Italië op is aangetroffen. Barclay (2003) geeft een lijst van de geconstateerde voedselplanten in Engeland. Op deze lijsten staan vele plantensoorten van uiteenlopende families. Blijkens de lokale wijkkrant wordt in Getsewoud vrachtschade veroorzaakt aan de volgende planten: azalea *Rhododendron* spec., haagbeuk *Carpinus betulus*, meidoorn *Crataegus*, dahlia *Dahlia*, laurierkers *Prunus laurocerasus*, roos *Rosa*, salie *Salvia*, klimop *Hedera* en coniferen. En het gaat daarbij niet om zo maar wat schade, zoals wel door slakken veroorzaakt: er is sprake van ‘... compleet kaalgevreten planten, zelfs een ravage, met volledige plantensterfte’. Zelf hebben we de soort ook nog aangetroffen op onder meer hortensia *Hydrangea opuloides*, olijf *Olea europea*, lelie *Lilium*, sneeuwbal *Viburnum*, kamperfoelie *Lonicera*, clematis *Clematis* en hulst *Ilex aquifolium*.

Uit voedselproeven bleek dat er vrijwel geen planten zijn die niet geaccepteerd worden, alleen buxus *Buxus sempervirens* werd pertinent geweigerd.

OORSNUITKEVERS

De taxuskever of gegroefde lapsnuitkever behoort tot het genus *Otiorynchus*. Deze naam is samengesteld uit het Griekse otion (oortje) en het Griekse rhynchos (snuit). Oorsnuitkevers zou dus een betere naam zijn voor dit genus dan lapsnuitkevers, zoals ze nu genoemd worden. Deze naam verwijst naar de zogenaamde pterygiën (sprietgleuven): bij lapsnuitkevers zijn deze vooral schelp-, lap-, lob- of vleugelvormig opgericht. Sulcatus betekent gegroefd, vandaar gegroefde lapsnuitkever voor *O. sulcatus*. Nu komen er in Nederland nog meer oorsnuitkevers voor dan alleen de gegroefde. Op dit moment zijn er 17 soorten bekend (tabel 2). Enkele van deze soorten zijn ook weer tamelijk populair en hebben daarom Nederlandse namen gekregen. Zo heet *O. atroapterus* wel de duinlapsnuitkever

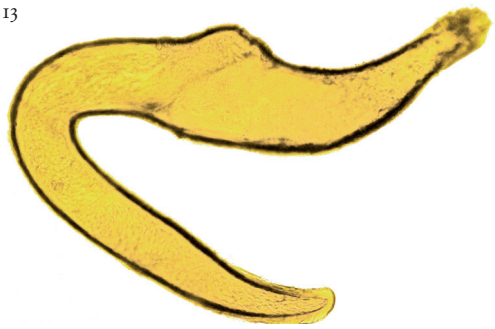
II

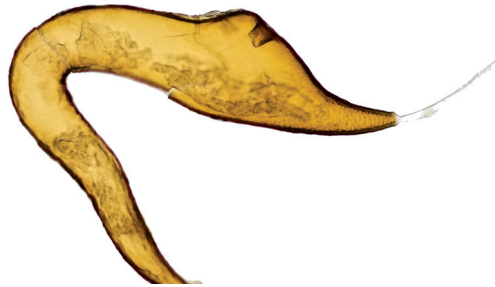
12

13

14

Figuur 11. *Otiorynchus salicicola*, aedeagus.

Figure 11. *Otiorynchus salicicola*, aedeagus.

Figuur 12. *Otiorynchus armadillo*, aedeagus.

Figure 12. *Otiorynchus armadillo*, aedeagus.

Figuur 13. *Otiorynchus armadillo*, spermatheca.

Figure 13. *Otiorynchus armadillo*, spermatheca.

Figuur 14. *Otiorynchus salicicola*, spermatheca.

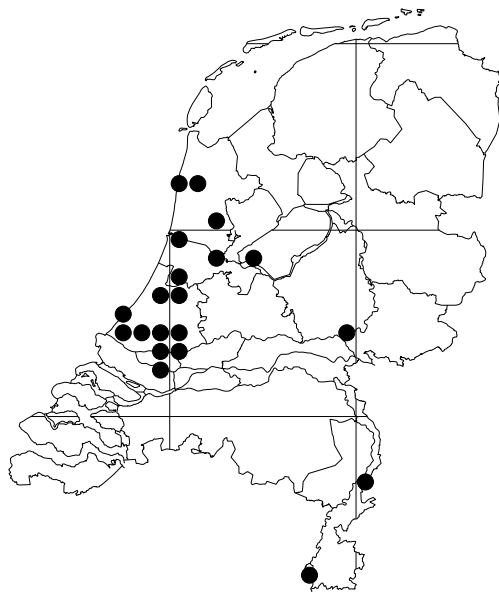
Figure 14. *Otiorynchus salicicola*, spermatheca.

of zwarte duinsnuittor; *O. ligustici* heet de ligusterlapsnuitkever of ook wel de liguster kortsnuitkever; *O. ovatus* is de kleine lapsnuitkever, eironde lapsnuittor of kleine wortelsnuittor; *O. rugosostriatus* is de cyclamenlapsnuitkever of zwarte lapsnuittor; *O. singularis* heet wel de gevlekte lapsnuitkever, gevlekte lapsnuittor of ook de oorsnuittor en de Nederlandse namen van *O. sulcatus* zijn al genoemd. In onze ogen toont deze opsomming aan dat het gebruik van Nederlandse namen voor insecten vaak onzin is.

SCHADELIJK

Veel soorten van het genus *Otiorynchus* staan bekend als belangrijke plaagsoorten van allerlei siergewassen. De meest bekende en beruchte is wel *O. sulcatus*. Nu is schadelijk een lastig begrip. Persoonlijk hebben we geen enkel bezwaar tegen ligusterheggen met blaadjes waaruit hapjes zijn genomen. Integendeel. Maar het is een ander verhaal als je een plantenkwekerij hebt en planten gaan dood doordat *O. sulcatus* de wortels heeft doorgevreten.

Soort	Jaar van eerste melding
<i>O. atroapterus</i> (De Geer, 1775)	1848
<i>O. singularis</i> (Linnaeus, 1767)	1848
<i>O. sulcatus</i> (Fabricius, 1777)	1848
<i>O. ovatus</i> (Linnaeus, 1758)	1848
<i>O. raucus</i> (Fabricius, 1777)	1858
<i>O. porcatus</i> (Herbst, 1795)	1858
<i>O. ligustici</i> (Linnaeus, 1758)	1875
<i>O. lugdunensis</i> Boheman, 1843	1875
<i>O. ligneus</i> (Olivier, 1807)	1887
<i>O. frisius</i> Schneider, 1896	1903
<i>O. rugosostriatus</i> (Goeze, 1777)	1906
<i>O. veterator</i> Uyttenboogaart, 1932	1932
<i>O. crataegi</i> Germar, 1825	1998
<i>O. aurifer</i> Boheman, 1843	2000
<i>O. dieckmanni</i> Magnano, 1979	2001
<i>O. salicicola</i> Heyden, 1908	2003
<i>O. armadillo</i> (Rossi, 1792)	2008

Figuur 15. Vindplaatsen van *Otiorynchus armadillo* in Nederland.

Figure 15. Records of *Otiorynchus armadillo* in the Netherlands.

Tabel 2. Overzicht van in Nederland voorkomende *Otiorynchus*-soorten met het jaartal van eerste melding.
Table 2. List of Dutch species of *Otiorynchus*, with year of first publication.

Ook vroeger was men van mening dat met name *O. sulcatus* een schadelijke soort was. Snellen van Vollenhoven (1854) meldt de soort al van tuinen in Rotterdam. Ritzema Bos (1882) schrijft dat hij vooral in moestuinen voorkomt en dat Snellen hem exemplaren zond die een klimop hadden vernield: schadelijk dus. Ook volgens Reclaire (zonder jaar) is hij schadelijk aan veel plantensoorten in onze tuinen. Verder weet Reclaire te melden dat hij in de Rijnprovincie schade veroorzaakt aan de wijnstok - vandaar de naam wijnhaan - en in Boskoop taxuskever heet omdat hij schade aanbrengt bij rodedendron en taxus.

De kevers zijn moeilijk te verdelgen. Voor de bestrijding van de ondergronds levende larven kan gebruik gemaakt worden van insectenparasitaire aaltjes: *Heterorhabditis megidis* Poinar, Jackson & Klein, 1988, *Heterorhabditis*

bacteriophora Poinar, 1975 of *Steinernema kraussei* (Steiner, 1923). De imago's zijn lastiger te bestrijden. Een zoektocht op internet levert weliswaar een waslijst van chemische middelen op die zouden kunnen worden ingezet (zoals Curater vloeibaar, Dimilin 25 WP, Marhal 5 GR, Diffuse 25WP of 48 CS, Suscon 10, Admire, Karate Zeon, Dimethoaat, Decis en Provado), maar de meeste middelen zijn inmiddels verboden en sommige werken niet. Op www.gezondeboomteelt.nl (bezoekt op 2 september 2008) is te lezen dat voor buiten momenteel geen effectieve middelen ter bestrijding van volwassen taxuskevers zijn toegelaten. Het middel Steward lijkt het meest effectief te zijn, maar 'meer onderzoek is nodig'. Overigens schijnen sierkippen dol te zijn op de larven én imago's en als allerbeste bestrijdingsmethode wordt, ook ergens op het web, het vangen van de diertjes aanbevolen.

Een aardige anekdote over een vroege vorm van plaagbestrijding is te vinden op

Figuur 16. Verspreiding van *Otiorhynchus armadillo* in Europa.
Figure 16. European distribution of *Otiorhynchus armadillo*.

Figuur 17. Verspreiding van *Otiorhynchus salicicola* in Europa
Figure 17. European distribution of *Otiorhynchus salicicola*.

www.rug.nl/bibliotheek/artikelen/voeding (bezocht op 2 september 2008): ‘Tot in de 16e eeuw zijn er voor de kerkelijke rechtbank processen gevoerd voor de excommunicatie van aardrupsen en snuitkevers. Aardig detail: een van de laatste processen, in Frankrijk in 1545, werd door de dieren gewonnen. Ook snuitkevers hebben recht op een plekje onder Gods zon’. Voor een meer serieuze bijdrage over de bestrijding van taxuskevers, zie Van Tol (2003) en door hem aangehaalde literatuur.

BEKEND EN ONBEMIND

Otiorhynchus-soorten zijn relatief bekend bij het grote publiek, met de taxuskever *O. sulcatus* als meest bekende. Als indicatie van publieke bekendheid kan het aantal hits met de zoekmachine Google genomen worden (stand in februari 2008): taxuskever heeft er 2.400. Ter vergelijking geven we de scores van enkele andere schadelijke snuiters: graanklander scoort er 870, bladrandkever 471, appelbloesemkever 393,

koolzaadsnuitkever 173. De veruit meest algemene snuitkeversoort in Nederland is verre van populair: viervlekbrandnetelsnuitkever heeft op het moment van schrijven slechts één hit (het Nederlands Soortenregister!). De meest schadelijke kever aller tijden, de Coloradokever komt op 4.030 en onze meest geliefde soort, *Lucanus cervus*, staat op 30.100. Dat lijkt veel, maar Cruijff scoort 1.120.000. En, ter vergelijking met de Coloradokever, Rita Verdonk is goed voor 441.000 hits.

ALLOCHTONEN EN AUTOCHTONEN

Uit het lijstje soorten en jaartallen blijkt dat je twee groepen kan onderscheiden: 1) soorten die hier al lang voorkomen en 2) soorten die pas recent zijn aangetroffen. Er zijn, inclusief *O. armadillo*, vijf soorten die de afgelopen tien jaar voor het eerst zijn verzameld. De 12 andere soorten komen langer voor. Waarschijnlijk gaat het eigenlijk om 11 andere soorten, want één ervan, *O. frisius*, lijkt geen goede soort.

Otiorynchus veterator lijkt relatief recent gearriveerd, maar zij is pas in 1932 als soort onderkend en beschreven: het oudste Nederlandse exemplaar is al in 1885 verzameld.

De nieuwkomers zijn zonder uitzondering schadelijke soorten die gevonden worden op sierplanten als liguster, laurierkers, klimop, sering *Syringia vulgaris*, kamperfoelie en vele andere soorten. Onze ervaring in Nederland is dat met name liguster erg in trek kan zijn. Alle vijf nieuwkomers zijn op deze voedselplant, soms in grote aantallen, aan te treffen.

Ook een aantal van onze oorspronkelijke soorten staat, net als *O. sulcatus*, bekend als schadelijk. Het betreft met name *O. singularis*, *O. ovatus*, *O. lugdunensis* en *O. rugosostriatus* die schade kunnen aanrichten aan allerlei siergewassen. Ook in de boomteelt en fruitteelt kunnen deze lapsnuit-torren schadelijk optreden. Zelfs *O. atroapterus* die alleen voorkomt in de duinen langs de Noordzee en waarschijnlijk leeft van de wortels van helmplanten, zou schadelijk genoemd kunnen worden.

Deze oorspronkelijke soorten voelen zich dus thuis op diverse sierplanten en weer met name liguster. Althans, op ligusters die in een stedelijke omgeving zijn aangeplant. Op wilde ligusters in duingebieden komen de vier exoten niet voor en de oorspronkelijke soorten soms, maar in lagere aantallen. Oorspronkelijke soorten die op liguster gevangen kunnen worden betreffen in ieder geval *O. singularis*, *O. sulcatus*, *O. ovatus*, *O. raucus*, *O. rugosostriatus*, maar *O. ligustici* heb ik nog nooit op een liguster aangetroffen. Dit betekent dat er potentieel tien soorten oorsnuitkevers in een ligusterhaag aangetroffen kunnen worden.

Vier van de nieuwkomers zijn afkomstig uit Centraal- en Zuid-Europa. *Otiorynchus dieckmanni* is beschreven op basis van exemplaren uit Duitsland. Waar de soort oorspronkelijk vandaan komt is onbekend, maar men vermoedt Italië. Alle nieuwkomers hebben zich inmiddels in Nederland en andere Europese landen gevestigd en kunnen hier momenteel als ingeburgerd

worden beschouwd. Er zijn diverse termen in gebruik om dergelijke soorten aan te duiden. Het zijn exoten omdat ze van elders komen; het zijn 'aliens' omdat ze hier niet thuishoren; het zijn invasieve soorten omdat ze zich in korte tijd sterk hebben uitgebreid; het zijn allochtonen omdat het geen autochtonen zijn en het zijn importsoorten omdat ze niet op eigen kracht hier terecht zijn gekomen.

LANDEN VAN HERKOMST

In Europa komen 753 *Otiorynchus*-soorten voor. De meeste soorten zijn aan te treffen in de bergachtige gebieden van Zuid-Europa. Het grootste aantal soorten is bekend van het vasteland van Italië, namelijk 251, op afstand gevolgd door het vasteland van Griekenland met 143 soorten (Alonso-Zarazaga 2007). De larven leven in de grond waar ze van de wortels eten. De meeste larven zijn polyfaag, net als de imago's, die bovendien een relatief lange levensduur hebben. Vele soorten planten zich parthenogenetisch voort. Hoewel ze ongevleugeld zijn, hebben de genoemde eigenschappen tot gevolg dat veel soorten een goed dispersievermogen hebben. Hier komt nog bij dat ze zich veelal niet op eigen kracht verspreiden, maar daarbij geholpen worden door de mens. Een aantal Europese soorten is inmiddels in Noord-Amerika aangeland en *O. sulcatus* bijvoorbeeld heeft Australië, Nieuw-Zeeland en Noord- en Zuid-Amerika weten te bereiken. De laatste jaren neemt het aantal Zuid-Europese soorten dat zich noordelijker in Europa weet te vestigen, hand over hand toe.

De vraag is waar deze kevers precies vandaan komen en hoe ze hier zijn beland. Het antwoord ligt voor de hand: uit Zuid-Europa zijn ze via boomkwekerijen, sierteeltcentra en plantenhandelaren hier naar toe gekomen waarbij ze door de kwekers getransporteerde planten als vervoermiddel gebruiken. Veel kwekerijen betrekken, veel meer dan vroeger, plantmateriaal van kwekerijen elders in (Zuid-)Europa. Zelf leveren veel bedrijven ook weer materiaal over heel Europa en daarbuiten. Een zoektochtje op internet leert al gauw

dat Italië favoriet is als 'land van herkomst'. Er zijn in Italië bedrijven die zich toeleggen op de teelt van tuinplanten voor de Nederlandse markt. Deze planten zijn deels afkomstig uit eigen teelt (waar ze in de pot geteeld worden!), deels worden deze ingekocht bij andere Italiaanse bedrijven, maar ook in Spanje en zuidelijker streken. Met name Noord-Italië is een geschikte regio voor kwekerijen vanwege het lange groeiseizoen en het goede weer. Materiaal kan via het vliegveld van Milaan of over de weg naar Nederland getransporteerd worden. In welk gebied in Europa zaten ook alweer de meeste *Otiorhynchus*-soorten? Van de vijf komen er vier in Italië voor, en de vijfde is zeer waarschijnlijk ook uit dat land afkomstig.

Nog even terug naar de snuitkeverramp in Nieuw-Vennep. Volgens een expert is het wachten tot het diertje bij een kweker opduikt: 'Dan hebben we de poppen aan het dansen. Ze eten een waslijst aan planten. Het wordt wachten op de ramp'. Mijns inziens zijn juist sommige plantenhandelaars en kwekers de veroorzakers van een eventuele ramp bij de tuinliefhebbers. Het is opvallend dat de grote aantastingen vooral voorkomen in nieuwbouwwijken na recente aanleg en beplanting van tuinen en gemeentelijk groen. Veel kwekers en plantenhandelaren lijken echter te verkeren in een ontkenningfase en hebben kennelijk moeite toe te geven dat hun bedrijf als distributiecentrum fungeert voor schadelijke snuitkeversoorten.

VREEMDE SNUITERS GEWENST OF ONGEWENST?

Er zijn vele soorten invasieve schadelijke dieren en planten die inmiddels zijn ingeburgerd en die men als ongewenst zou kunnen beschouwen: Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, water-teunisbloem, grote waternavel, Japanse oester, Amerikaanse zwaardschede, Chinese wolhandkrab, faraomier, Amerikaanse hondsvij, zonnebaars, graskarper, Amerikaanse nerts, halsbandparkiet, nijlgans, diverse soorten rivierkreeften, het veelkleurige Aziatisch lieveheersbeestje, de

paardekastanjemineermot en diverse andere soorten vlinders, vliegen en wantsen. Het zal niet mogelijk zijn om deze soorten uit onze ecosystemen te elimineren; wel kunnen we ons inzetten om de komst van dergelijke soorten zoveel mogelijk tegen te gaan. Voor snuitkevers zouden we echter een uitzondering willen maken ...

LITERATUUR

- Alonso-Zarazaga, M.A. 2007. Fauna Europaea: *Otiorhynchus*. – Fauna Europaea version 1.3, www.faunaeur.org. [bekeken februari 2008]
- Barclay, M. 2003. *Otiorhynchus* (s. str.) *armadillo* (Rossi, 1792) and *Otiorhynchus* (s. str.) *salicicola* Heyden, 1908 (Curculionidae: Entiminae: Otiorhynchini) - two European vine weevils established in Britain. – *The Coleopterist* 12: 41-56.
- Dieckmann, L. 1980. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera - Curculionidae (Brachycerinae, Otiorhynchinae, Brachyderinae). – *Beiträge zur Entomologie* 30: 145-310.
- Frieser, R. 1981. 7. U. Familie Otiorhynchinae. – *Die Käfer Mitteleuropas* 10: 184-240.
- Heijerman, Th. 2008. Een snuitkeverplaag in uw ligusterhaag? – In: Kleukers, R., M. Berg & W. van Strien (red.), *Passie voor kleine beestjes*, 33,3 jaar Stichting EIS-Nederland. EIS-Nederland, Leiden: 22-23.
- Heijerman, Th., L. Moraal, J. Burgers & L. de Goffau 2003. *Otiorhynchus apenninus*, een nieuwe snuitkever voor Nederland (Coleoptera: Curculionidae). – *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 19: 41-48.
- Magnano, L. 2001. Sulla posizione sistematica di alcuni *Otiorhynchus* Germar, 1822, con note sinonimiche e designazione di lectotipi (Coleoptera, Curculionidae). xxxviii Contributo alla conoscenza dei Curculionidi. – *Bolletino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona*, 25, Botanica Zoologia: 63-81.
- Magnano, L., Th. Heijerman & C. Germann in druk. On the species status of *Otiorhynchus armadillo* (Rossi, 1792) and *Otiorhynchus salicicola* Heyden, 1908 (Coleoptera Curculionidae Entimini). – *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft* 81 (3-4).

- Marco, di, C. & G. Osella 2001. *Otiorhynchus* Germar, 1824 and the strictly related genera *Dodecastichus* Stierlin, 1861, *Limatogaster* Apfelbeck, 1898 and *Civrorhynchus* Apfelbeck, 1899 from the Abruzzo-Molise Appenines (Coleoptera, Curculionidae). – *Memorie del Museo Civico di Storia Naturale di Verona* 2 Serie Sezione Scienze della Vita (15): 3-117.
- Reclaire, A. (zonder jaar). Kevers. Tweede deel. – *Wat Leeft en Groeit* 16: 145-284.
- Ritzema Bos, J. 1882. Landbouwdierkunde. Nuttige en schadelijke dieren van Nederland. Tweede deel. – Wolters, Groningen.
- Snellen van Vollenhoven, S.C. 1854. Naamlijst van Nederlandse schildvleugelige insecten. – In: J.A. Herklots (red.) 1858, *Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland* 2. Brill, Leiden: 1-69.
- Tol, van R. 2003. Parfum fatale voor de taxuskever, een succesvolle plaag uit de Alpen. – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 63: 206.

DANKWOORD

Met dank aan de volgende personen voor hun bijdrage aan dit artikel in de vorm van inzendingen van materiaal of anderszins: Wilma Beefink (Den Haag), Jan Burgers (Hengelo, Gelderland), Karen van Ewijk (Nieuw-Vennep), Christoph Germann (Thun, Zwitserland), Aad de Hoog (Westland), Aad van Koppen (Almere), Paul Lunenberg (Nieuw-Vennep), Ad Sonnemans (Meijel), Rob van Tol (Wageningen) en de vele inzenders van snuitkevers, waaronder zich al dan niet *O. armadillo* bevond.

SUMMARY

Otiorhynchus armadillo, an invasive weevil, established in the Netherlands (Coleoptera: Curculionidae)

In 2003 *Otiorhynchus salicicola* (= *O. apenninus*) was collected for the first time in the Netherlands (Heijerman et al. 2003). The authors predicted the arrival of a next species of *Otiorhynchus*, viz. *O. armadillo*. It took a few years, but finally we can report on the establishment of this new species in the Netherlands: *O. armadillo* is here to stay. We present the first Dutch records and further data on the distribution in the Netherlands, describe how the species can be distinguished from the very similar *O. salicicola*, and summarize some information on its European distribution and food plants.

Th. Heijerman
Leerstoelgroep Biosystematiek
Sectie Diertaxonomie
Wageningen Universiteit
Generaal Foulkesweg 37
6703 BL Wageningen.
theodoor.heijerman@wur.nl

S. Hellingman
Oosteinde 52
8351 HH Wapserveen
silvia@hellingman.demon.nl